

6. Кубрякова Е. С. Языковая картина мира как особый способ репрезентации образа мира в сознании человека / Е. С. Кубрякова // Вестник чувашского государственного педагогического университета имени И. Я. Яковлева. – 2003. – № 4 (38). – С. 2–12.
7. Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику / В. А. Маслова. – М. : Флинта : Наука, 2007. – 296 с.
8. Плотникова С. Н. Холистичность языковой картины мира / С. Н. Плотникова // Вестник ИГЛУ. Сер. Филология. – Иркутск : ИГЛУ, 2011. – Вып. 2. – С. 70–77.
9. Почепцов О. Г. Языковая ментальность: способ представления мира / О. Г. Почепцов // Вопросы языкознания. – 1990. – №6. – С. 110–122.
10. Урысон Е. В. Проблемы исследования языковой картины мира: аналогия в семантике / Е. В. Урысон. – М.: Языки славянской культуры, 2003. – 224 с.

УДК 81'42

Полагейкіна В. А.

**Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара,
Україна**

**ОПОЗИЦІЯ «ЧУЖИЙ – СВІЙ»
В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ
(щодо постановки проблеми)**

Полагейкина В.А.

**Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара,
Украина**

**ОППОЗИЦИЯ «СВОЙ» – «ЧУЖОЙ»
В АНГЛИЙСКОЙ ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЕ МИРА
(к постановке проблемы)**

Polagejkina V.A.

Oles Honchar Dnipropetrovsk National University, Ukraine

**OPPOSITION «STRANGER» – «OWN»
IN THE ENGLISH LANGUAGE WORLD
(to raising of problem)**

На сучасному етапі розвиток лінгвістичної науки взагалі та перекладознавства зокрема відбувається на ґрунті системного комунікативно-прагматичного підходу, в межах якого значна увага приділяється розгляду та дослідженню особливостей концептуальних опозицій в англійській мовній картині світу.

За цих умов особливого значення набуває, зокрема, вивчення концептуальної опозиції «чужий – свій» в англійській мовній картині світу.

Дослідження концептуальної опозиції «свій – чужий» пронизує всю культурно-історичну традицію української етноспільноти і має універсальний характер, бо в основі будь-якого колективного, масового, народного, національного світосприйняття лежать механізми розмежування свого і чужого.

Ключові слова: опозиція, концепт, мовна картина світу, лінгвістика, концептосфера.

На современном этапе развитие лингвистической науки вообще и переводоведения в частности происходит на почве системного коммуникативно-прагматического подхода, в рамках которого значительное внимание уделяется рассмотрению и исследованию особенностей концептуальных оппозиций в английской языковой картине мира.

В этих условиях особое значение приобретает, в частности, изучение концептуальной оппозиции «чужой – свой» в английской языковой картине мира.

Исследование концептуальной оппозиции «свой – чужой» пронизывает всю культурно-историческую традицию украинского этносообщества и имеет универсальный характер, ибо в основе любого коллективного, массового, народного, национального мировосприятия лежат механизмы разграничения своего и чужого.

Ключевые слова: оппозиция, концепт, языковая картина мира, лингвистика, концептосфера.

On the modern stage development of linguistic science in general and theories of translation in particular takes place on soil of communicative-pragmatic approach of the systems, within the framework of that considerable attention is spared to consideration and research of features of conceptual oppositions in the English language picture of the world.

In these terms the special value acquires, in particular, the study of conceptual opposition «stranger – it «in English to the language picture of the world.

Research of conceptual opposition «it – pierces all cultural and historical tradition of the Ukrainian stranger» and has universal character, because any collective, mass, folk, national perception of the world mechanisms of differentiation are the basis of it and stranger.

Keywords: opposition, concept, language picture of the world, linguistics, conceptsphere.

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки особливо актуальним є осмислення в різних напрямках, в тому числі лінгвістичної типології і зіставлення лінгвістики, когнітивної семантики, гендерології та міжкультурної комунікації.

Одним з актуальних та пріоритетних напрямків сучасної лінгвістики залишається поглиблене вивчення лінгвістики, а саме дослідження концептуальної опозиції «чужий–свій» в англійській мовній картині світу. На сучасному етапі розвиток лінгвістичної науки взагалі та перекладознавства зокрема відбувається на ґрунті системного комунікативно-прагматичного підходу, в межах якого значна увага приділяється розгляду та дослідженню особливостей концептуальних опозицій в англійській мовній картині світу.

За цих умов особливого значення набуває, зокрема, вивчення концептуальної опозиції «чужий – свій» в англійській мовній картині світу.

Закономірностям функціонування даної концептуальної опозиції як досить інформативного та поширеного явища комунікації присвячено роботи вітчизняних і зарубіжних авторів таких як В. Русанівського, В. Жайворонка, Н. Гуйванюк, В. Кононенка, Т. Космеди, М. Кочергана, О. Селіванової, І. Голубовської, С. Жаботинської, В. Іващенко, Л. Лисиченко, Г. Межжеріної, Т. Радзівської, Ж. Соколовської, у роботі яких наведено загальний опис концептуальної опозиції «чужий – свій» та досліджено мовну картину світу.

Роками ми можемо спостерігати за якісними змінами в науковій методології дослідження мовних явищ та прагнення вивчати мову в нерозривному зв'язку з мисленням, культурою, свідомістю, мисленням як окремого індивіда, так і всього мовного колективу, до якого цей індивід належить.

Основою вивчення мовних явищ можна вважати антропоцентричний принцип, який сформувався внаслідок усвідомлення того, що мову, не можна зрозуміти і пояснити поза зв'язком із її носієм і користувачем.

Основною рисою антропоцентричного принципу є спрямованість на дослідження мови у єдності з національно-культурними, соціально-психологічними та індивідуально-особистісними чинниками. Кожна мова відображає певний спосіб сприйняття і пояснення дійсності, притаманний лише тій нації (народові), який є її носієм.

Вся сукупність уявлень про світ, закріплених у значеннях мовних одиниць, утворюють єдину систему – мовну картину світу.

Розробку теорії «мовна картина світу» активно досліджують українські й зарубіжні мовознавці. Особливу увагу приділяють дослідженню ролі різних факторів у її формуванні; проблемам її структуризації; виявленню її національної специфіки; зіставних аспектах функціонування.

В сучасній лінгвістиці мовну картину світу тлумачать як відображені в одиницях, категоріях і формах мови уявлення певного етнічного колективу

про будову, елементи і процеси дійсності; цілісне позначення мовою всього сутнісного в людині і навколо неї; реалізоване засобами мовної номінації відображення людини, її внутрішнього та навколишнього світу. Мовна картина світу відображає дійсність крізь призму культури нації, виступаючи при цьому засобом її фіксації й збереження, так і об'єктивації й актуалізації.

Українські мовознавчі дослідження останніх десятиліть, представлені працями В. Русанівського, В. Жайворонка, Н. Гуйванюк, В. Кононенка, Т. Космеди, М. Кочергана, О. Селіванової, І. Голубовської, С. Жаботинської, В. Іващенко, Л. Лисиченко, Г. Межжеріної, Т. Радзівської, Ж. Соколовської та ін., засвідчують актуальність моделювання окремих фрагментів української мовної картини світу – тобто концептів, ментальних ділянок, що презентують кванти знання про дійсність, специфічно виражені в мові.

Численні наукові розвідки, які представляють опис та аналіз концептів різного когнітивного складу, засвідчили, що ці ментальні структури мають неоднаковий вияв і виконують різні функції в межах однієї мовної картини світу. Наприклад, якщо одні (перцептивні) мають номінативний характер і репрезентують специфіку національного світосприйняття безпосередньо, то інші мають надзвичайно складну когнітивну структуру, тяжіють до універсальності й на основі цього відіграють регулятивну роль у формуванні етнічного світогляду. Такими концептами є передусім, ті які вступають в опозитивні відношення і завдяки цьому відображають специфіку національної інтерпретації дійсності в межах її бінарного членування.

На сьогоднішній день дослідження даної теми є актуальним і це дослідження зумовлене загальною спрямованістю сучасних лінгвістичних досліджень на розгляд мовних одиниць з урахуванням закладеної в них когнітивної інформації, а саме національно-етнічних знань і уявлень про дійсність, яка також визначена необхідністю комплексного аналізу та опису одного з фундаментальних регулятивних фрагментів англійської мовної картини світу – концептуальної опозиції «свій – чужий» – в аспекті взаємодії

мови і мислення, людини і культури для пізнання специфіки мовного відображення національного світогляду.

Дослідження концептуальної опозиції «свій – чужий» пронизує всю культурно-історичну традицію української етноспільноти і має універсальний характер, бо в основі будь-якого колективного, масового, народного, національного світосприйняття лежать механізми розмежування свого і чужого. У наш час, у мові ця універсальна культурна опозиція специфічно реалізована на всіх системних рівнях, але одиниці, які її репрезентують, не проаналізовано на достатньому рівні, в зв'язку з цим актуальність дослідження визначена також необхідністю вичерпного достовірного концептуального опису цих одиниць на цьому описі моделюванням відповідного фрагмента української та англійської мовних картин світу.

Основним завданням такого наукового дослідження може бути виявлення і дослідження специфіки концептуальної опозиції «чужий – свій» як базового регулятивного фрагмента англійської та української мовної свідомості в єдності його образного, інформаційного та ціннісного компонентів, у з'ясуванні механізмів функціонування та визначених місць і ролей цих концептів в англійській мовній картині світу.

Актуальними, на наш погляд, залишається розв'язання таких завдань, як-от:

1) на основі сучасної когнітології обґрунтувати методикку моделювання та принципи аналізу опозитивних концептів «чужий – свій»;

2) дослідити особливості структурної організації концептів, співвідношення їхніх образних, інформаційних (поняттєвих) та ціннісних складових;

3) дослідити мовні одиниці, внаслідок яких прямо чи опосередковано мовні одиниці здатні вербалізувати ментальну інформацію, закладену в концептах «чужий – свій»;

4) визначити і побудувати словесну модель номінативного поля концептуальної опозиції «чужий – свій» та виявити когнітивні ознаки, експліковані

мовними засобами в межах їхніх ядерних, приядерних і периферійних ділянок;

5) дослідити ціннісне наповнення та роль вербалізаторів концептів «чужий – свій» в англійській мовній картині світу;

6) визначити особливості функціонально-прагматичної реалізації концептуальної опозиції «чужий – свій».

Дослідження та виявлення мовних одиниць – репрезентантів концептів, встановлення їхньої семантичної структури можна здійснити на основі методики компонентного аналізу. Для з'ясування етимології, принципів формування тих чи інших значень доцільно використати методику діахронного (етимологічного) аналізу.

На основі дистрибутивного методу в сучасній лінгвістиці можна дослідити особливості сполучуваності одиниць та специфіку функціонування у відповідних пропозитивних конструкціях, що дозволило експлікувати ціннісне наповнення концептів та їхніх складових.

Результати й узагальнювальні висновки дослідження, зроблені на основі дібраного, упорядкованого й покласифікованого мовного матеріалу, які поглиблюють теорію когнітивної лінгвістики й можуть стати підґрунтям для подальшого моделювання й опису концептуальних структур у її межах. Розроблена методика аналізу концептів може розширити можливості комплексного аналізу мовних одиниць в аспекті їхнього нерозривного зв'язку з етнічною свідомістю. Вичерпний опис фрагмента мовної картини світу є частковим розв'язанням глобальної проблеми дослідження англійської та української концептосфери.

Практичне значення дослідження зазначеної проблеми вбачається також вельми актуальним. Адже, використання одержаних результатів дослідження може бути доцільним у практиці лінгводидактики середньої та вищої школи, у підготовці спецкурсів і спецсеминарів, в укладанні підручників та навчально-методичних посібників із когнітивної лінгвістики, етнолінгвістики,

міжкультурної комунікації та лінгвокультурології, у науково-пошуковій роботі студентів і магістрів та аспірантів філологічних спеціальностей. Матеріали можуть бути корисними для лексикографів у створенні асоціативних словників і словників національномовних концептів.

Література:

1. Дубчак О. П. Антропоцентрична наукова парадигма сучасних мовознавчих досліджень / О. П. Дубчак // Актуальні проблеми сучасного мовознавства: Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова: Серія 9. – К., 2007. – Вип. 2. – С. 17–19.
2. Дубчак О. П. Мовна картина світу як об'єкт лінгвістичного дослідження / О. П. Дубчак // Проблеми граматики і лексикології української мови: Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова: Серія 10. – К., 2007. – Вип. 3. – С. 205–211.
3. Дубчак О. П. Засоби концептуалізації 'чужого' в українській мовній картині світу / О. П. Дубчак // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Філологічні науки. Т.1. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2007. – Вип 15. – С. 143–146.
4. Дубчак О. П. Когнітивна одиниця 'рідний' як складова концепту 'Свій' в українській мовній картині світу / О. П. Дубчак // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського: Філологія. Т.2. – Вінниця, 2008. – Вип. 10. – С. 93–98.
5. Дубчак О. П. Лінгвокультурний типаж 'Чужака' в українській мовній картині світу / О. П. Дубчак // Мовознавчий вісник: Збірник наукових праць Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2008. – Вип. 6. – С. 255–263.
6. Дубчак О. П. Когнітема 'Чужа мова' як складова концепту 'ЧУЖИЙ' в українській мовній картині світу / О. П. Дубчак // Актуальні проблеми менталінгвістики: Збірник статей за матеріалами VI Міжнародної наукової конференції. – Черкаси, 2009. – С. 8–10.
7. Дубчак О. П. Когнітема 'свій простір' в українській мовній картині світу / О. П. Дубчак // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. – Вип. 86. – Серія : Філологічні науки (Мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. – С. 194–199.